

ІНСТРУМЕНТИ ДЕПОЗИТНОЇ ПОЛІТИКИ БАНКІВ УКРАЇНИ: ОЦІНОЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ

INSTRUMENTS OF DEPOSIT POLICY OF UKRAINIAN BANKS OF: ESTIMATED CHARACTERISTICS AND EFFICIENCY

УДК 336.71

Булюк В.В.

д.е.н., професор,
професор кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
Херсонський національний
технічний університет

Бездітко Ю.М.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
Херсонський національний
технічний університет

У статті проведено оцінку ефективності цінних та нецінних методів проведення депозитної політики банків України. У процесі дослідження було виявлено, що на початок 2018 року в Україні частка осіб, які мали змогу заощаджувати, не обмежуючи споживання, залишалася низькою – 17%. Водночас менше 4% населення України мають депозити або планують грошові вкладення. Порівняльний аналіз короткотермінових депозитних програм трьох комерційних банків із різною формою власності, а саме державного ПАТ КБ «Приватбанк», банку з іноземним капіталом АТ «Райффайзен Банк Аваль» та банку з приватним капіталом ПАТ «ПУМБ» показує, що провідне місце у формуванні депозитного портфеля банку займає наявність розгалуженої мережі відокремлених структурних підрозділів. Однак важливе місце в цьому процесі займає і цінова політика банку, зокрема рівень депозитних ставок та комісійних платежів, а також кількість та якість супутніх послуг, насамперед дистанційного банкінгу.

Ключові слова: депозит, депозитний портфель, супутні послуги, цінні та нецінні інструменти, доходи децильних груп.

В статті проведена оцінка ефективності цінних та нецінних методів проведе-

ння депозитної політики банків України. В процесі дослідження було виявлено, що на початок 2018 року в Україні доля осіб, які мають можливість накопичувати заощадження, не обмежуючи споживання, залишалася низькою – 17%. В той же час менше 4% населення України мають депозити або планують грошові вкладення. Порівняльний аналіз короткотермінових депозитних програм трьох комерційних банків з різною формою власності, а саме державного ПАТ КБ «Приватбанк», банку з іноземним капіталом АТ «Райффайзен Банк Аваль» та банку з приватним капіталом ПАТ «ПУМБ» показує, що провідне місце у формуванні депозитного портфеля банку займає наявність розгалуженої мережі відокремлених структурних підрозділів. Однак важливе місце в цьому процесі займає і цінова політика банку, зокрема рівень депозитних ставок та комісійних платежів, а також кількість та якість супутніх послуг, насамперед дистанційного банкінгу.

Ключевые слова: депозит, депозитный портфель, сопутствующие услуги, ценовые и неценовые инструменты, доходы децильных групп.

In order to dynamically develop the Ukrainian economy as a whole, and the banking system in particular, a rational distribution of financial resources is required through the accumulation of temporarily free funds of business entities and the population, as well as their direction in the credit and investment process. An important role in this process is carried out by deposit policy, the implementation of which provides banks with the necessary amount of financial resources for active operations, and ultimately profitable activities and financial stability. All this determines the need for further comprehensive studies of the deposit policy of banks, including the improvement of the tools for its implementation. In the course of the study were used general scientific methods of comparison, system analysis, grouping method, statistical analysis, graphical representation of the results of the analysis. In the course of the research, it was found that at the beginning of 2018, the financial situation of the Ukrainian population as a whole improved, nominal incomes of all decile groups of households, distributed by income, grew faster than costs. However, the share of people able to save without restricting consumption remains low – 17%. At the same time, less than 4% of Ukraine's population has deposits or plans to invest, and this share declined over 2014–2018. Comparative analysis of short-term deposit programs of three commercial banks with different types of ownership gives an opportunity to conclude that in the price and non-price instruments the most advantageous and qualitative offers in the deposit market is provided by PJSC CB «Privatbank», especially in remote banking through the system of Privat 24, while having the most extensive and therefore convenient system of ATMs and terminals. Under these conditions, despite the problems with the stability of its operations, the bank remains the undisputed leader in the Ukrainian deposit services market. Raiffeisen Bank Aval, despite its weak position in the price segment, due to high quality non-price services and an extensive network of branches, ATMs and terminals, ranks first among banks with foreign capital, and the fifth in the banking system of Ukraine. PJSC «PUMB», although offering relatively high interest rates on deposits, is significantly inferior in terms of the number and quality of services, which, while providing the first place among privately owned banks, occupies only the seventh place in the deposit market of Ukraine. The conducted research made it possible to conclude that the leading place in the formation of a deposit portfolio of the bank is the presence of an extensive network of separate structural units. However, the number and quality of related services are also important in this process. The results and conclusions obtained during the research can be used by commercial banks in the process of development and implementation of deposit policy of banks, in particular, the improvement and optimization of price and non-price instruments for the implementation of deposit policy, and the development of measures to increase the efficiency of deposit policy of Ukrainian banks.

Key words: deposit, deposit portfolio, related services, price and non-price instruments, incomes of decile groups.

Постановка проблеми. Головною специфічною рисою банківської діяльності є те, що банк оперує здебільшого залученими коштами, тобто коштами населення та суб'єктів господарювання, найбільшу частину яких становлять ресурси, залучені з депозитних джерел. Тому особливого значення набуває підвищення ефективності реалізації адекватної депозитної політики банками.

Сучасне політичне та економічне становище України поставило банківську систему України у

дуже складні умови. З одного боку – обмежений доступ до зовнішніх джерел, девальвація гривні, погіршення фінансового стану позичальників та незбалансованість державних фінансів, з іншого – політична та військова нестабільність, які вкрай негативно позначилися на фінансовій стійкості багатьох українських банків. Вагому роль в акумулюванні тимчасово вільних коштів юридичних і фізичних осіб виконує депозитна політика, реалізація якої забезпечує банки необхідною кількістю

фінансових ресурсів для проведення активних операцій і в кінцевому рахунку – прибуткову діяльність та фінансову стабільність.

Важлива роль депозитної політики у забезпеченні стійкості і надійності як певного банку, так і банківської системи країни, зумовлює необхідність подальших комплексних досліджень, у тому числі вдосконалення інструментарію реалізації депозитної політики банків України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Значний внесок у розроблення питань депозитної діяльності банківських установ зробили відомі зарубіжні економісти: Г. Айленбергер, Р. Еллер, П. Роуз, Дж. Сінкі.

До найбільш вагомих праць, адаптованих під реалії українського банківського ринку та присвячених визначенню факторів впливу на депозитну політику банку, належать дослідження вітчизняних учених: О. Васюренка, О. Дзюблюка, О. Дмитрієва, В. Геєця, А. Герасимовича, О. Гриценка, О. Заруби, А. Кириченка, В. Колеснікова, Т. Коха, Л. Кроливецької, А. Мороза, С. Науменкової, Л. Примостки, М. Савлука, Т. Смовженко та інших.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження ефективності інструментарію депозитної політики банків України.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Одним з основних чинників, який найбільш суттєво впливає на формування банківською системою депозитних ресурсів і який повинен враховувати банки під час формування та реалізації своєї депозитної політики, є доходи населення та структурне співвідношення між витратами та заощадженнями. За даними Державної служби статистики України на початок 2018 року фінансо-

вий стан населення України загалом поліпшився, номінальні доходи всіх децильних груп домогосподарств, розподілених за рівнем доходу, зростали швидше, ніж витрати [1]. Але це збільшення було нерівномірним: чим вищий дохід групи, тим швидше він зростав і був нижчим темп приросту її поточних витрат. У більшості груп частка поточних витрат залишалася високою та становила понад 80% доходів. Проте кількість груп, у яких не вистачало доходів на споживання, зменшилася з чотирьох у 2015 році до двох на кінець 2017 року.

Як свідчить статистика (рис. 1), починаючи з 2017 року поступово зменшується кількість осіб із низькими доходами, водночас зростає кількість осіб, які проводять заощадження, не зменшуючи доходів. Поступове поліпшення фінансового стану населення підтверджують і результати щомісячних опитувань компанії GfK Україна, проведених у січні – березні 2018 року [2]. Так, у I кварталі 2018 року частка громадян, які вважали свій дохід низьким, становила 43%. Це значно менше, ніж максимальні 54%, зафіксовані у III кварталі 2015 року. Проте частка осіб, які мають змогу заощаджувати, не обмежуючи споживання, залишається низькою – 17%. Це помітно нижче, ніж у I кварталі 2014 року (27%). Водночас менше 4% населення України мають депозити або планують грошові вкладення, і, на жаль, ця частка впродовж 2014–2018 років знижується.

На тлі цієї ситуації значно посилюється конкуренція на депозитному ринку України, що спонукає банки до підвищення ефективності та вдосконалення інструментарію реалізації депозитної політики.

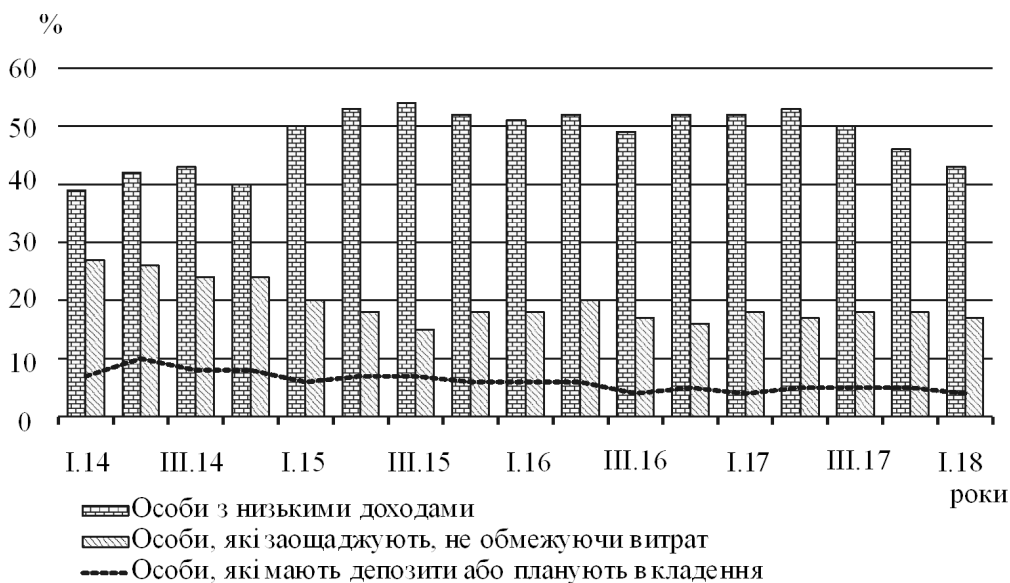

Рис. 1. Розподіл населення України за схильністю до заощаджень

Джерело: складено на основі [1]

Наведемо ТОП-15 рейтинг банків України станом на січень місяць 2018 року, ранжируваних за сумою депозитного портфеля (табл. 1).

Дані таблиці свідчать, що беззаперечним лідером депозитного ринку України є ПАТ КБ «Приватбанк», загальний депозитний портфель якого становить 208 589 598 тис. грн., або 22,44% депозитного ринку банків України. Друге місце посідає АТ «Ощадбанк» із 148 302 247 тис. грн., що становить 15,95% депозитного ринку України, третє – АТ «Укресімбанк» із 88 584 209 тис. грн., що становить 9,53% загальної суми депозитів банків України. Загалом станом на початок 2018 року п'ятірка провідних банків на депозитному ринку України займали понад 60% загальної суми депозитів банків України.

Згідно з рішенням Правління НБУ від 10.02.2017 року № 76-рш передбачена така класифікація банків за структурою статутного капіталу

(рис. 2) [4].

Проведемо оцінку умов депозитних пропозицій на січень місяць 2018 року для фізичних осіб банків – депозитного ринку України (табл. 2–4) у кожній класифікаційній групі – ПАТ КБ «ПриватБанк», АТ «Райффайзен Банк Аваль» та ПАТ «ПУМБ». Розглянемо переваги та недоліки депозитних програм у гривні на 6 місяців із виплатою відсотків щомісячно.

Порівняльний аналіз різних короткотермінових депозитних програм трьох комерційних банків із різною формою власності дає можливість дійти висновків, що найбільшу відсоткову ставку (15% річних) пропонує найінноваційніший державний банк України ПАТ КБ «Приватбанк». Серед його нецінових переваг обслуговування депозитного рахунку – незначна мінімальна сума внеску у 2 грн., можливість поповнення депозиту та без-

Таблиця 1

ТОП-15 рейтинг банків України станом на січень 2018 року, ранжируваних за сумою депозитного портфеля, тис. грн.

Позиція в рейтингу	Назва банку	Сума депозитного портфеля, тис. грн.	Частка в банківській системі, %	Кількість територіальних структурних підрозділів
1	ПАТ КБ «Приватбанк»	208 589 598	22,44	2243
2	АТ «Ощадбанк»	148 302 247	15,95	3205
3	АТ «Укресімбанк»	88 584 209	9,53	65
4	АБ «Укргазбанк»	60 714 238	6,53	243
5	АТ «Райффайзен Банк Аваль»	52 280 577	5,62	503
6	ПАТ «Альфа-Банк»	41 366 440	4,45	187
7	ПАТ «ПУМБ»	36 900 186	3,97	165
8	АТ «Укрсиббанк»	35 319 946	3,80	325
9	АТ «ОТП Банк»	25 266 526	2,72	85
10	ПАТ «Креді Агріколь Банк»	24 983 064	2,69	153
11	ПАТ «Укрсоцбанк»	19 335 915	2,08	231
12	ПАТ «СІТІБАНК»	16 748 309	1,80	0
13	АБ «Південний»	16 321 160	1,76	104
14	АТ «Прокредит Банк»	12 288 347	1,32	9
15	АТ «Таскомбанк»	11 444 182	1,23	79

Джерело: складено за даними [3]

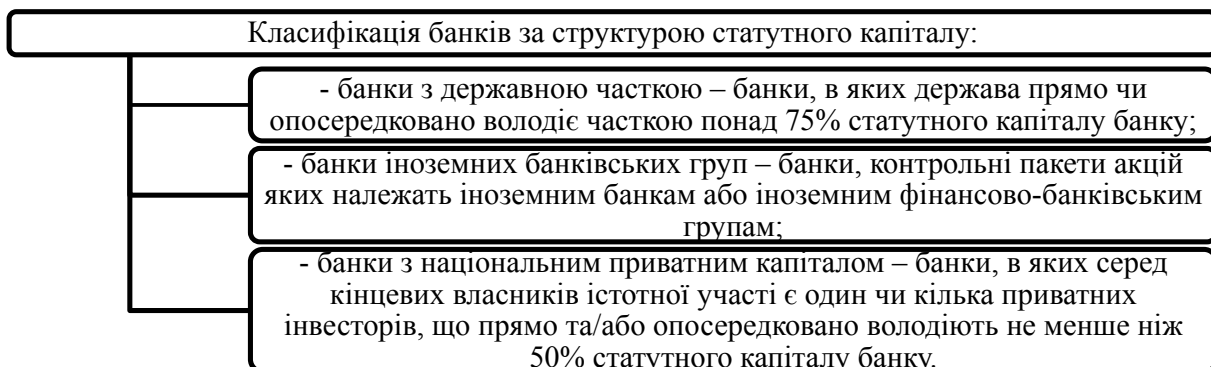

Рис. 2. Класифікація банків за структурою статутного капіталу в Україні

Таблиця 2

Депозитні продукти ПАТ «КБ ПриватБанк»

Характеристика	Назва вкладу		
	«Стандарт строковий»	«Стандарт»	«Депозит Плюс строковий»
Відсоткова ставка	15%	12%	15% (2% з 15% нараховуються на бонусний рахунок)
Можливість дострокового закриття	Не передбачено	Передбачено	Не передбачено
Мінімальний внесок	2,00 грн		
Максимальна сума поповнень	сума поповнення протягом календарного місяця не повинна перевищувати початкову суму та становити не більше 50 000 гривень		
Пільговий період	5 днів після пролонгації		
Надбавка за продовження	+0,5%		
Наявність безкоштовного інтернет-банкінгу	Так		
Можливості дистанційного банкінгу: мобільний додаток «Мої вклади»; Інтернет-банк Приват24; ТСО; банкомати.	доступні всі операції закладами: відкриття; поповнення; закриття; виписка		
Послуга SMS-інформування	Інформування за надходження чи витрат від 100,00 грн		
Система рахунків	Наскрізна. Обслуговуватися можна в будь-якому відділенні		
РКО карткового рахунку «Для виплат»	Безкоштовно		
Додатковий безкоштовний сервіс	– оформлення довіреності на право розпоряджатися вашим вкладом (довіреність можна оформити як для нового вкладу, так і для вже діючого); – оформлення заповіту.		

Джерело: складено за даними <https://privatbank.ua/depozit>

Таблиця 3

Депозитні продукти АТ «Райффайзен Банк Аваль»

Характеристика	Назва вкладу
	Вклад «Ощадний»
Відсоткова ставка	Диференційована залежно від суми депозиту: – до 100 000 грн. – 8,25% – від 100 000 грн. – 8,50%
Можливість дострокового закриття	здійснюється перерахунок нарахованих процентів з початку дії договору про вклад або з дати останньої пролонгації (для пролонгованого договору) за спеціальною підвищеною ставкою, затвердженою діючими тарифами банку для вкладу на вимогу «Універсальний» для відповідного ярусу. За видачу вкладу протягом 1-го місяця з дати відкриття вкладу сплачується комісія за розрахунково-касове обслуговування у розмірі 0,5% від суми вкладу. Протягом пільгового періоду проценти сплачуються в повному обсязі
Мінімальний внесок	500,00 грн
Можливість поповнення	Так
Мінімальна сума поповнень	100,00 грн
Можливість капіталізації	Так
Наявність безкоштовного інтернет-банкінгу	Так
Можливості дистанційного банкінгу: інтернет-банкінгу «Райффайзен Онлайн»; ТСО	Контроль руху коштів за власними рахунками. Перегляд деталей власних рахунків; Формування виписок за рахунками у зручному форматі; Блокування платіжної картки; Листування з банком для отримання консультаційної допомоги; Поповнення депозиту; Переказ між власними рахунками; Погашення кредитної заборгованості; Платежі; Миттєві платежі «Картка-Картка»
Послуга SMS-інформування	Інформування про зарахування та зняття коштів на/з депозитного рахунку безкоштовно
Система рахунків	Наскрізна. Обслуговуватися можна в будь-якому відділенні
Видача БПК «Для виплат %»	Не передбачено

Джерело: складено за даними <https://www.aval.ua/personal/accounts>

коштовного дистанційного обслуговування, обслуговування в будь-якому з 2243 відділень, наяв-

ність персонального банкіра (залежно від суми депозиту), видача миттєвої платіжної карти між-

Депозитні продукти ПАТ «ПУМБ»

Характеристика	Назва вкладу		
	«Дохідний»	«Спокійний»	«Вільний депозит»
Відсоткова ставка	Диференційована залежно від суми депозиту: – від 2500,00 грн. – 13,9% – від 200 000,00 грн. – 14,2%	Диференційована залежно від суми депозиту: – від 2500,00 грн. – 11,4% – від 200 000,00 грн. – 11,7%	Від 100,00 грн 8,9%
Можливість дострокового закриття	Умови депозиту не передбачають його дострокове повернення.	З можливістю дострокового розірвання.	Депозит із можливістю зняття всієї суми без розірвання договору зі збереженням усіх нарахованих відсотків. Дає абсолютну свободу в управлінні коштами.
Мінімальний внесок	2500,00 грн		100,00 грн
Програма лояльності	Застосовуються. Надбавка + 0,3% до відсоткової ставки		
Наявність безкоштовного інтернет-банкінгу	Так «ПУМБ online»		
Можливості дистанційного банкінгу	– Управління рахунками, картами, особистими фінансами 24/7 – Оплата послуг (мобільний, комунальні та ін.) – Банківські перекази і перекази за номером карти – Погашення та управління кредитами – Розміщення й управління депозитами		
Видача БПК картковий пакет «Депозитний»	безкоштовна БПК Visa Classic Unembossed чи MasterCard Standard Unembossed		

Джерело: складено за даними <https://pumb.ua>

народного класу з безкоштовним обслуговуванням, велика банкоматна та термінальна мережа (ТСО) – 20 619 шт., можливість зняття готівки в будь-якому банкоматі України без комісії, безкоштовне СМС-інформування, програма лояльності пролонгації депозиту тощо.

Майже вдвічі менші відсоткові ставки за депозитами фізичних осіб порівняно з державним банком пропонує банк з іноземним капіталом АТ «Райффайзен Банк Аваль» – 8,25–8,50%. До переваг його пропозицій на депозитному ринку України варто віднести можливість дострокового закриття рахунку, можливість поповнення від 100 грн., наявність пільгового періоду, наявність безкоштовного інтернет-банкінгу, безкоштовне СМС-інформування, наскрізна система рахунків.

Але, на відміну від попередньої пропозиції, цей банк не емітує власнику депозитного рахунку безкоштовну платіжну картку, що є суттєвим мінусом для власника депозиту, як і значно менша кількість відділень (503 одиниці) та банкоматів банку.

Третій приватний банк ПАТ «ПУМБ», хоч і є лідером за обсягами депозитів фізичних осіб у категорії банків із приватним капіталом, однак має менше переваг: безкоштовною є видача клієнтові банківських платіжних карт Visa Classic Unembossed чи MasterCard Standard Unembossed, наявність безкоштовного інтернет-банкінгу, використання програм лояльності. До недоліків депозитних програм банку можна включити: велику

суму мінімального внеску, відсутність можливості поповнення внеску, значно меншу кількість відділень (165 одиниць) та банкоматів тощо.

Тож, виходячи з вищезначеного, можна стверджувати, що як у цінових, так і в нецінових інструментах найбільш вигідні та якісні пропозиції на депозитному ринку надає ПАТ КБ «Приватбанк», особливо в дистанційному банкінгу через систему «Приват 24», при цьому маючи найбільш розгалужену і зручну систему банкоматів та терміналів. За цих умов, навіть незважаючи на проблеми зі стабільністю своєї діяльності, яка проявилася у зміні його власника, банк залишається беззаперечним лідером на ринку депозитних послуг України.

АТ «Райффайзен Банк Аваль», незважаючи на слабку позицію у ціновому сегменті, за рахунок якісних нецінових послуг та розгалуженої мережі відділень, банкоматів і терміналів, займає першу позицію серед банків з іноземним капіталом та п'яту у банківській системі України.

ПАТ «ПУМБ», хоч і пропонує відносно високі відсоткові ставки за депозитами, значно поступається за кількістю та якістю послуг. Це забезпечує перше місце серед банків із приватним капіталом, проте на депозитному ринку України – лише сьоме місце.

Дані таблиць показують, що важливим чинником у формуванні депозитного портфеля банків є наявність розгалуженої мережі відокремлених структурних підрозділів. Зокрема, ТОП-15 банкам,

ранжируванім за сумою депозитного портфеля, належало 7597 одиниць, або 80% із 9489 відокремлених територіальних структурних підрозділів банків України. Виняток становлять ПАТ «СІТІ-БАНК» та АТ «Прокредит Банк», у яких практично відсутні відокремлені структурні підрозділи, тому депозитний портфель їх майже на 100% сформований із поточних вкладів юридичних осіб.

Висновки з проведеного дослідження. Проведене дослідження дало змогу дійти висновку, що провідне місце у формуванні депозитного портфеля банку має наявність розгалуженої мережі відокремлених структурних підрозділів. Однак важливе місце в цьому процесі посідає також кількість та якість супутніх послуг. Про це свідчить те, що АТ «Ощадбанк», маючи на 1000 відокремлених структурних підрозділів більше, ніж ПАТ КБ «Приватбанк», однак, маючи значно нижчу порівняно із ПАТ КБ «Приватбанк» кількість та якість супутніх послуг, значно поступається йому за сумою депозитного портфеля.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 19.11.2018).
2. Офіційний сайт компанії GfK Україна URL : <https://www.gfk.com/uk-ua/rishennja/news/omnibus-gfk-ukraine> (дата звернення: 19.11.2018).
3. Грошово-кредитна статистика / Офіційний сайт Національного банку України. URL : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=44579 (дата звернення: 19.11.2018).
4. Рішення Правління НБУ від 10.02.2017 року № 76-рш. Офіційний сайт Національного банку України. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=43805377 (дата звернення: 19.11.2018).
5. Бутинець Ф.Ф. Банківська справа / за ред. Ф.Ф. Бутинця. К. : Кондор, 2004. 461 с.
6. Дзюблюк О.В. Банківські операції: Підручник / за ред. О.В. Дзюблюка. Тернопіль: Вид. ТНЕУ. «Економічна думка», 2009. 696 с.
7. Стан депозитної діяльності банків України. Фінансовий портал України. URL: <http://finance.ua> (дата звернення: 20.11.2018).